

Posudek na diplomovou práci Bc. Debory Zálešákové Posmrtný život v evangelických představách

Katedra teologické etiky
Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
2015
Posudek předkládá vedoucí práce: PhDr. Bohumila Baštecká, Ph.D.

Předkládaná diplomová práce má spolu se seznamem převážně české literatury 111 stran. Na 42 římsky číslovaných stranách pokračují přílohy: formulář informovaného souhlasu, přepisy rozhovorů a ukázky pohřebních kázání.

Teoretickou část tvoří kapitoly o čase, smrti (z antropologického a biblického hlediska), pohřbu a útěše. Praktická část sestává z kvalitativního rozboru čtyř rozhovorů s dvěma faráři a dvěma farářkami Církve československé evangelické.

I. CO LZE OCENIT

Práce přináší vhled do souvislostí farářské profese v události pohřbu, kdy se farář/ka ocitá v **trojroli duchovní autority, ceremoniáře a pozůstalé/ho**. Zkoumání, zda (a případně jaké) mají faráři představy o posmrtném životě, slouží jako příležitost pro reflexi, čemu tváří v tvář smrti věří a co z toho chtějí předat lidem kolem. To celé je rámováno autorčinou cestou a její poctivou **reflexí**.

Autorčina cesta od zranění ke svobodě

V Úvodu (s. 8) nás autorka seznámí s osobní zkušeností (tragická smrt kamaráda z evangelického prostředí), která ji přes otázky o útěše v konečnosti vedla k tématu diplomové práce. Jako detektivka působí, když je v závěru práce (s. 95) tato osobní zkušenost upřesněna: *S přáteli jsme se rozhodli vložit pro zemřelého do rakve dopisy. /.../ teolog označil naše gesto za úsměvné a pozůstatek pohanských představ o smrti.* Též díky diplomové práci mohla autorka „překřtít“ „pohanské“ na „lidské“ (s. 99); měla *možnost projít cestu od svého evangelictví k tomu, že se mohu opřít také o své lidství, které dozajista umožňuje chovat se pohansky.* A (s. 105): *Byla jsem schopná klást otázky a vést dialog se svou církví, která v mých očích nedovolovala jinakost v rozloučení s blízkým člověkem.*

Z mého pohledu (BB) cesta vede dál, neb – jak víme - „k svobodě je dlouhé putování“.

Rozčlenění víry na evangelictví a lidství (*Písmo dává prostor i lidství, které je nám vlastní i před vírou*, s. 105) by nemuselo představovat konečnou ani pro autorku, ani pro její církve.

Vykročení na cestu lze ocenit o to více, že se autorka od počátku vyrovnávala s postavením farářovy dcery, která studuje diakoniku, nikoli „čistou“ teologii.

Inspirace

Část podnětů vychází právě z autorčiny reflexe a jejího podvojného postavení: píše diplomovou práci, v níž se snaží nahlédnout společnosti, kam sama patří a které se opírá o Biblii anebo představy o ní přetlumočené duchovními vůdci. Setkání představ, biblického slova a žité praxe přináší inspirace.

- Autorčino tvrzení „co je jiné, pomáhá“ (s. 80-81), je spíše interpretací farářského zážitku „neznám to, zpětně hodnotím, že to bylo dobré“. Autorka zde zachycuje ne/připravenost farářů vyrovnávat se s **individualizací obřadů**.
- S tím souvisí opora farářů v **Agendě ČCE při přípravě na pohřeb**. Důrazy na účast nekřesťanů, nevěřících, necírkevních osob atp. při pohřbu odpovídají době vzniku (1983), která ještě nepočítala s tím, že všichni tito „ne“-lidé mají svou spiritualitu (případně spirituální potřeby v souvislosti s konečností). Autorka zařadila též spor o modlitbu za zemřelé (s. 58-59) v podání Karla Šimra, představitele liturgického hnutí v rámci ČCE. Zdá se, že tato skupina (Coena) vytváří novou liturgickou Agendu.
- Za výraznou inspiraci lze pokládat celou kapitolu 2. 3 **Smrt mladého člověka**, která sestává z jedné věty (v níž si navíc můžeme hrát s čárkou): *Po konzultaci s teologem Evangelické teologické fakulty a mém vlastním pátrání jsem došla k závěru, že knihy, které by se zabývaly tématem smrti mladého člověka, v Českobratrské církvi evangelické nebyly napsány.*
- V druhém plánu autorka zachytila, jak se do „rozumářského“ prostředí ČCE dostává **prožitek víry** díky neobrazným představám „dobrotivého Boha“ (s. 91). Faráři ČCE podle autorky *odstraňují apokalyptické spisy ze svého zorného pole a popisují, proč představy konečnosti a dějů po ní nevlastní* (s. 47); respondentka R4 sice *kázala na přání rodiny na text ze Zjevení Janova, avšak rodina zemřelé nejsou pouze evangelíci, ale navštěvují také více letniční Křesťanské společenství* (s. 92).
- **Obrazné představy** však existují a autorka je taktéž zachytila jako by pod čarou, neboť pravděpodobně jde o obraznost, která (už) není v řeči plně vnímána: *zesnulí jsou v rukou božích* (s. 62, citace ze Smolík, 1991), *je v rukou Páně a žije dál* (s. 81, citace z rozhovoru s resp. R2). Podobně *rakví to nekončí, plamen krematoria není to poslední* (s. 81).
- Napětí mezi farářovým **truchlením** (pláč) a jeho **posláním** (zvěstovat evangelium) autorka zachycuje též biblicky: pláč nad mrtvým Abšalómem (s. 95) i potlačení pláče ve jménu úkolu u Ezechiele (s. 32).
- Inspiruje samozřejmě obsah rozhovorů a přiložených pohřebních kázání.

V textu se objevují též další podněty anebo významové linie, které by stálo za to prohloubit:

- Odpuštění druhým a prosba o odpuštění jako základ „ochočené“ smrti (s. 13).
- Výbava „na cestu“, která zesnulého po smrti čeká (s. 16 a jinde), z pohledu katolictví a protestantství (modlitby za zemřelé, s. 49 - výzkum Nešporové atp.). Spor o modlitbu za zemřelé pravděpodobně znamená především spor o podobu **vztahu** mezi zemřelými a pozůstalými.
- Reformační pohled na „těla z mrtvých vzkříšení“ (viz Heidelberský katechismus na s. 45).
- Podvojnost času – cesta k Bohu teď, a na konci věků (např. s. 39).

Snaha o „hlavu a patu“

Na počátku psaní diplomové práce byla u autorky znát nejistota obsahová a neobratnost při zacházení s jazykem. Lze ocenit konečnou podobu práce, která drží pohromadě díky autorčině četbě a pátrání po zdrojích, konzultování, reflektované „akčnosti“ a reflektovanému povzbuzení praktickými rozhovory. (Viz s. 103.)

Zisky kvalitativního výzkumu

Povzbudivý je respekt k bohatým datům získaným kvalitativním výzkumem. Objevují se jak skvěle zachycené kategorie (např. „talár“, s. 70), tak posuny od původního záměru („pohřeb/smrt mladého člověka“) k více praxi odpovídající kategorii „osobně zraňující pohřeb/smrt“.

II. CO PRÁCI OSLABUJE

Na některých místech nacházíme citační nepřesnosti, jazykové neobratnosti a obsahové či metodologické nedotaženosti.

Citační nepřesnosti

Například je v textu uveden jiný autor než v poznámce pod čarou (Pöhlman/Rahner na s. 41); u tématu zdvojených rituálů v pozn. pod čarou (s. 95) autora nenajdeme vůbec; citace na s. 97 pod čarou pravděpodobně není z knihy *Klinická psychologie v praxi*.

Obsahové a metodologické nedotaženosti

- V práci je patrna tendence zpracovávat témata na základě jednoho zdroje. Výběr zdrojů lze povětšinou ocenit.
- Na s. 47 se autorka zmiňuje o Tridentském koncilu, aniž jej zakotví (např. do historických souvislostí).
- Na s. 47 autorka uvádí kapitolu *Křesťanské postoje ke smrti skrze kvalitativní výzkum*. Lze ocenit, že jsou výsledky výzkumu Olgy Nešporové zmíněny; není však jasné, na základě jakého výzkumného postupu vznikly.
- Kapitola 4. *Pohřeb jako přechodový rituál a pohřeb z antropologického pohledu* (od s. 50) nedává smysl ani v názvu, ani v obsahu. Přechodovými rituály se autorka zabývá už v kapitole o smrti (s. 15), zatímco v kapitole čtvrté jsou řazeny kapitoly *Pohřební shromáždění v ČCE* a *Modlitby za mrtvé* spolu s poznámkami o pohřbení mrtvé narozeného dítěte.
- Na s. 66 se dočteme o „heslech“ vystihujících jednotlivé rozhovory, nijak se ale tato poznámka neprovazuje s kvalitativními rozbory, které následují.
- Chybějí některé metodologické poznámky (hodily by se do kapitol metodologických nebo do Diskuse): například dělení na kratší nebo delší dobu farářské praxe nedává při pohledu na složení zkoumané čtveřice smysl (viz tabulku na s. 65). Autorka toto dělení nikde nevyužívá, také ale nekomentuje jeho neužitečnost.
- **Podstatnou metodologickou potíží je, že v textu diplomové práce ani v přílohách nenajdeme zpracování dat:** autorka sice mluví o kódování, leč výsledky kódování v práci nenajdeme.

Zacházení s jazykem

Kromě chybějících čárek, nadbytečných čárek, nepravých vložených vět atp. se objevují překlepy, někdy významotvorné: na s. 36 autorka mluví o suchých kosech a na s. 81 o prameni krematoria.

III. ZÁVĚR

Vědecký žánr diplomové práce se stal pro autorku příležitostí, jak reflektovat napětí mezi potřebami jednotlivce a normami společenství v kontextu osobně zraňující smrti a reformačních představ o posmrtném životě.

Výsledek jejího snažení je inspirativní. Oslabován je teoretickou a především metodologickou nedotažeností.

Předkládaná diplomová práce je inspirativním zdrojem. Vybízí k reflexi dotýkající se praktické teologie.

Doporučuji ji přijmout k obhajobě. Navrhuji hodnocení C s případným zpřesněním podle výsledku obhajoby.

OTÁZKA PRO OBHAJOBU

Prosím o vysvětlení citace a úvahy ze s. 20: Jak lze rozumět tomu, že „reformace vyzdvihla roli d'ábla“ a vedla k „odcizení lidské mentality k tématu posledních věcí“?

PhDr. Bohumila Baštecká, Ph.D.

Praha, 8. června 2015